

ALEKSANDER TANSMAN

SEXTUOR

L'USIGNOLO DI BOBOLI

SEXTUOR (1923)

Scena fascynowała i przyciągała Tansmana już od lat młodzieńczych. Wspomnijmy tylko pierwsze dokonane próby i muzykę teatralną do *Gromiwoi (Lizystraty)* Arystofanesa wystawionej w 1916 roku w Teatrze Polskim w Łodzi.

Po pierwszych sukcesach odniesionych w Paryżu i na arenie międzynarodowej, Tansman zainteresował się nowelą Alexandre Arnoux zatytułowaną *Sextuor (Sekstet)*. Wydała mu się wymarzoną librettem baletowym. Jest to dramatyczna historia miłości skrzypiec i wiolonczeli do fletu.

Oto w pustym salonie muzycznym spoczywają w swoich futerałach: flet, skrzypce i wiolonczela, nieco dalej puzon, stoją również: fortepian i wielki bęben. Jest noc. Kamerton wzdycha przez sen nieodmiennym „la”.

Flet o dźwięcznym imieniu Armancja podnosi się z wolna, podskakuje w miejscu i zbliża się do skrzypiec. Unosi się wieko futerału, w którym spoczywają skrzypce, czyli markiz de Santa-Lucia. Duch fortepianu drży. Wieko skrzyni skrywającej wiolonczelę uchyla się, wysuwa się smyczek. Puzon dostaje czkawki, bęben wydaje z siebie posępną skargę. Taneczna inwokacja Armancji trwa.

Nagle Santa Lucia (skrzypce) wydobywa się ze swego grobowca i w szalonym tańcu poczyną wirować wkoło fletu. Także wiolonczela przekracza próg swego zamku, dostojna i namiętna. Neapolitańskie skrzypce intonują serenadę, bardzo włoską. Wyznają swe uczucia. Poryw, ekstaza, zachwyty.

Tymczasem Herzsturm (wiolonczela) nie może ich znieść. Udaje mu się przebrać serenadę rywala, śpiewa więc teraz w niskich dźwiękach preludium, w którym ukazuje głębię i pełnię swojej duszy. Jednak Santa-Lucia nie pozwala na dalsze zwierzenia – wybucha obraźliwym śmiechem. Armancja (flet), zimna kokietka, zachęca rywala do dalszych wynurzeń.

Do akcji dołączają Dom Allargando (puzon) i Bouldoul (wielki bęben). Wymieniają między sobą mądre maksymy o namiętności uczuć.

Następuje pośpieszny dialog skrzypiec i wiolonczeli. Wiolonczela policzkuje skrzypce. Interwencja Dom Allarganda. Oto jego rola: wie, czym są sprawy honoru. Tymczasem puzon ogłasza: Obraza. Krew. Obecność damy. Do broni! Szlachetna walka.

Rywale salutują Armancję, po czym stają w szranki i krzyżują smyczki. Skrzypce, energiczny rębajło, atakuje bezustannie wiolonczelę, której jedynym pancerzem jest czysta miłość.

Nad zgiełkiem góruje głos Armancji.

Dom Allargando czuwa nad prawidłowym przebiegiem pojedynku. Chytre pchnięcia neapolitańskie nie są w smak Herzsturmowi. Pierwsze starcie w kwartach i sekstach, parada oktawy i septymy; przeciwnicy są posłuszni prawidłom szermierki i kontrapunktu. Ten pojedynek to regularna sonata.

Wiolonczela wypada z linii gardy i odkrywa się. Santa-Lucia wykorzystuje ten moment w błyskawicznym tempie godnym czartowskiego Paganiniego. Herzsturm pada, śmiertelnie ranny. Wraz z ostatnim tchnieniem składa swą śmierć w ofierze Armancji.

Ceremonia pogrzebu. Marsz żałobny. Niebiańskie trąby. Raj. Chór cherubinów.

Ciężkie westchnienia i zmiana tonu.

Zaślubiny. Marsz weselny. Wierność. Potomstwo. Orszak weselny. Allargando. Tutti quanti. Maestoso. Pomposo.

Orszak z Armancją i markizem Santa-Lucia kroczy po kobiercu. Duch fortepianu bije z całych sił w dzwony. Kamerton wydaje ostatnie „la”, nic więcej nie umie. Kurtyna.

Muzyka napisana na orkiestrę symfoniczną w 1923 roku, zinstrumentowana ze smakiem, klarownie i przejrzyście nie ilustrowała jednak bezpośrednio libretta, jego sytuacji psychologicznych, czy fizycznych, lecz tworzyła odpowiednik stanów emocjonalnych poszczególnych postaci: „anielską czystość” fletu, czy „patetyczny sentymentalizm” wiolonczeli. Cechy fantastyczne i burleskowe tej tragikomedii, określonej przez kompozytora jako „ballet-bouffe”, zostały zrealizowane środkami czysto muzycznymi, bez jakiegokolwiek „ilustrowania”, w idealnej symbiozie sceny z orkiestrą, na zasadzie paralelizmu akcji dramatycznej i muzycznej. Muzyka stawała się jakby samodzielny, autonomiczny „komentarz” treści, posiadającym swą wewnętrzną, własną i niezależną dramaturgię. Taka koncepcja była wówczas nowością, wielu twórców poszło tą drogą, a sam Tansman pozostał jej wierny we wszystkich kolejnych dziełach scenicznych.

Sextuor miał premierę w Paryżu w 1924 roku w choreografii Olgi Preobrazenskiej pod dyrekcją kompozytora, później w Chicago (1926) w choreografii słynnego tancerza i choreografa Adolfa Bolma i w Metropolitan Opera w Nowym Jorku (1927) pod dyrekcją ulubionego dyrygenta Marii Callas, wielkiego Tullio Serafina. Przy okazji, na potrzeby rynku amerykańskiego, zmieniono tytuł na bardziej przyciągający widza: *Tragedy of the cello* (*Tragedia wiolonczeli*). Balet zrobił wielką międzynarodową karierę, by w Berlinie (1930) pod dyrekcją Ericha Kleibera ponownie zyskać nowy tytuł, tym razem: *Silvesterpuck* (*Żart sylwestrowy*).